

Comissió de Treball sobre Racisme i Segregació

Consell
d'Educació
Municipal de
Barcelona
Setembre del 2025

Gerència de Cultura,
Educació, Cicles
de Vida, Feminismes
i LGTBI

Consell d'Educació
Municipal de
Barcelona

Ajuntament
de Barcelona

Índex

1. Introducció	3
1.1 El Consell d'Educació Municipal de Barcelona	3
1.2 El punt de partida	4
2. Discussió	6
2.1 Art + Activisme. Artivisme. L'art per al canvi social	6
2.2 Racisme al sistema educatiu	7
2.3 Recursos municipals contra el racisme	8
2.4 De l'abandonament a les trajectòries d'expulsió escolar. Els processos de racialització en l'àmbit educatiu	10
2.5 Grup d'estudi de la sindicatura de greuges de Catalunya per a l'elaboració de la proposta d'addenda del pacte contra la segregació escolar a Catalunya	12
3. Conclusions	14
3.1 Propostes	16
4. Referències	18

1 Introducció

1.1 El Consell d'Educació Municipal de Barcelona

El Consell d'Educació Municipal de Barcelona (d'ara endavant, CEMB) és l'òrgan de participació ciutadana en l'àmbit de l'educació i representa la comunitat educativa de la ciutat de Barcelona.

El CEMB té una funció assessora i pot elevar informes i propostes a les institucions educatives i al municipi. El CEMB és també consultat per l'Administració educativa de la Generalitat de Catalunya, pel Consorci d'Educació i per l'Ajuntament de Barcelona. Les comissions són els òrgans bàsics de treball del CEMB.

La **Comissió de Treball sobre Racisme i Segregació** està formada per diferents membres de tota la comunitat educativa que s'hi veu representada. Han format part d'aquesta Comissió de Treball les persones següents, assumint la presidència l'Aila Bedoya Xarles:

- David Anton Llapart – USTEC – STEs, escola pública
- Aila Bedoya Xarles – Representant alumnat, centre INS Pau Claris
- Mariona Buxadé Guardiola – Direcció de Serveis a les Persones i al Territori de Ciutat Vella
- Efred Carbonell Paret – Associació de mestres Rosa Sensat
- Sira Garcia Bosch – Secretària CEMB
- Joan Maria Girona Alaiza – Associació de mestres Rosa Sensat
- Josep Guardiola Salinas – CCOO, escola privada i concertada
- Sílvia Luque Delgado – CEMB
- Paloma Pontón Merino – Fundació Ferrer i Guàrdia
- Helena Sans Martínez – Consellera d'Educació, districte de Sant Martí

- Rosa Maria Sánchez Crespo – Docent escola Virolai
- Marta Torres Caixàs – Consell d'Educació de Catalunya
- Gemma Xarles Jubany – Representant AFA INS Pau Claris

Amb la finalitat d'orientar el debat i les propostes generades en aquesta comissió de treball, s'ha comptat amb el suport de persones expertes en l'àmbit mitjançant presentacions temàtiques i participant en l'espai de debat. A continuació es detalla la relació de persones expertes participants, així com el títol de les seves intervencions:

- Angélica Dass, artista i activista: “Art + Activisme. Artivisme. L'art per al canvi social”. Aquesta ponència, part de l'activitat anomenada “Un dia amb l'artista i activista Angélica Dass: accions antiracistes a la ciutat educadora”, ha estat organitzada per la Direcció d'Educació, Departament de Programes Educatius de Ciutat i Ciutat Educadora i la Direcció de Drets Humans, Justícia Global i Cooperació Internacional, en el marc del IV Fòrum Global contra el Racisme i la Discriminació de la UNESCO (fòrum organitzat per l'Ajuntament de Barcelona i la UNESCO, en col·laboració amb el Ministeri d'Igualtat i el Ministeri d'Afers Exteriors, així com amb el Departament d'Igualtat i Feminisme i el Departament d'Unió Europea i Acció Exterior de la Generalitat de Catalunya (9 de desembre de 2024).
- Úrsula Ruiz, mestra i pedagoga, advocada i tècnica d'intervenció jurídica del Servei d'Atenció i Denúncia (SAiD) i coordinadora de SOS Racisme: “Racisme al sistema educatiu” (3 de febrer de 2025).
- Mireia Bofill Melero i Lorena Spinola, tècniques del Departament d'Interculturalitat i Pluralisme Religiosos de l'Ajuntament de Barcelona; i Maria Bécares Ferrés, tècnica del Departament de Drets Humans i No-discriminació de l'Ajuntament de Barcelona: “Recursos municipals contra el racisme” (11 de març de 2025).
- Irene González-Ceballos, investigadora a la Universitat de Girona: “Del l'abandonament a les trajectòries d'expulsió escolar. Els processos de racialització en l'àmbit educatiu” (7 d'abril de 2025).
- Bernat Albaigés Blasi, investigador en l'àmbit de l'educació i de la igualtat d'oportunitats en la infància i la joventut i assessor d'àrea de la Sindicatura de Greuges de Catalunya: “Presentació de les conclusions del grup d'estudi de la Síndica de Greuges de Catalunya per a l'elaboració de la proposta d'addenda del Pacte contra la segregació” (19 de juny de 2025).

1.2 El punt de partida

En els darrers anys, la **lluita contra el racisme i la segregació escolar** ha anat guanyant rellevància com a prioritat dins de les polítiques educatives i socials, tant a escala local com nacional. Aquesta preocupació s'ha anat consolidant progressivament en l'agenda institucional mitjançant l'impuls de normatives, plans estratègics i iniciatives orientades a combatre les desigualtats estructurals i a promoure una educació més justa, equitativa i inclusiva.

Un dels àmbits en què el racisme es manifesta de manera estructural és precisament en la **segregació escolar**. Aquesta segregació, que sovint s'explica per la segregació residencial, va més enllà del territori: dins una mateixa zona es poden trobar centres amb una elevada concentració d'alumnat socialment desafavorit, sovint també racialitzat, i altres centres amb una composició social molt més afavorida. Aquesta desigualtat en la composició dels centres representa una vulneració del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats, ja que condiciona tant els resultats acadèmics com les trajectòries vitals i socials de l'alumnat.

L'objectiu de combatre la segregació, per tant, no pot ser només tècnic o administratiu, sinó que ha de basar-se en el principi de corresponsabilitat de tots els agents de la comunitat educativa: administracions, centres, famílies i entorn. És imprescindible garantir que tots els centres assumeixin la seva **responsabilitat** en l'escolarització equilibrada de l'alumnat, sobretot d'aquell amb necessitats específiques de suport educatiu, d'acord amb el que estableix la Llei d'Educació de Catalunya (LEC). Per fer-ho possible, cal assegurar un finançament suficient i una dotació de recursos adequada que permetin garantir una atenció de qualitat i una igualtat real en l'accés i permanència al sistema educatiu.

En aquest context, des de l'Ajuntament de Barcelona s'han activat diversos recursos i serveis, com ara l'Oficina per a la No Discriminació, el Programa BCN Interculturalitat o l'Oficina d'Afers Religiosos, que ofereixen eines, formacions i materials pedagògics per fomentar una educació basada en els drets humans, el reconeixement de la diversitat i la promoció activa de l'antiracisme. Paral·lelament, l'[Informe sobre la segregació escolar a Catalunya. Informe de progrés sobre el desplegament del Decret 11/2021](#) (gener 2024) i la proposta per a l'elaboració d'una addenda al Pacte (2025) han representat un pas important en la incorporació d'una mirada antiracista dins del marc normatiu educatiu, tot reconeixent el racisme estructural i institucional com a fenòmens que afecten greument l'equitat del sistema.

En una altra línia d'acció antiracista, des de projectes com el **Fòrum Global contra el Racisme i la Discriminació de la UNESCO** (fòrum organitzat per l'Ajuntament de Barcelona i la UNESCO, en col·laboració amb el Ministeri d'Igualtat i el Ministeri d'Afers Exteriors, així com amb el Departament d'Igualtat i Feminisme i el Departament d'Unió Europea i Acció Exterior de la Generalitat de Catalunya), s'han presentat propostes com la de l'artista i activista Angélica Dass, que a través de pràctiques artístiques col·lectives com la fotografia, fa sensibilització i lluita contra el racisme, amb projectes com "Humanae". Els membres de la Comissió de Treball sobre Racisme i Segregació del CEMB van participar d'aquesta sessió, que va ser la sessió inaugural de la Comissió.

El CEMB, compromès amb aquests principis, ha impulsat aquest curs la **Comissió de Treball sobre Racisme i Segregació** amb l'objectiu d'analitzar les diferents manifestacions del racisme —estructural, institucional i interpersonal—, visibilitzar-ne els impactes, debatre i proposar mesures transformadores. Aquesta comissió dona continuïtat i té coherència amb el treball del CEMB en altres comissions, posant l'accent en la necessitat d'una perspectiva antiracista transversal.

A través de sessions amb **persones expertes, entitats de referència i responsables institucionals**, la comissió s'ha format, ha reflexionat i debatut sobre els processos de racialització de les trajectòries educatives, l'impacte de les pràctiques escolars discriminatòries i la urgència d'una educació que superi la simple convivència intercultural per construir espais realment segurs, representatius i justos per a tota la comunitat educativa.

2 Discussió

2.1 Art + Activisme. Artivisme. L'art per al canvi social

La sessió d'Angélica Dass, amb el títol “Art + Activisme. Artivisme. L'art per al canvi social” estava emmarcada en l'agenda d'actes i activitats del **Dia Internacional de la Ciutat Educadora, i del Fòrum Global contra el Racisme i la Discriminació de la UNESCO**, fòrum organitzat per l'Ajuntament de Barcelona i la UNESCO, en col·laboració amb el Ministeri d'Igualtat i el Ministeri d'Afers Exteriors, així com amb el Departament d'Igualtat i Feminisme i el Departament d'Unió Europea i Acció Exterior de la Generalitat de Catalunya.

En aquest marc, Angelica Dass, artista i activista, va presentar el seu projecte ***Humanae***. *Humanae* és una proposta artística i social que explora la diversitat del color de la pell humana mitjançant retrats fotogràfics. L'artista fotografia persones de diferents orígens i cultures, i assigna a cada retrat un codi Pantone que coincideix amb un petit fragment de la pell del subjecte, eliminant qualsevol classificació racial tradicional. D'aquesta manera, el projecte mostra que el concepte de “raça” basat en el color de la pell és arbitrari i reduccionista, ja que la gamma cromàtica real de la humanitat és molt més rica i matisada del que les etiquetes socials suggereixen.

Amb *Humanae*, Dass vol provocar una **reflexió crítica sobre els prejudicis racials i els estereotips** que condicionen la nostra percepció de l'altre. La seva obra esdevé una eina educativa i de diàleg en espais com ara escoles, museus i institucions culturals, on convida el públic a qüestionar normes socials i jerarquies visuals. El projecte, que és un projecte viu i actualment en marxa, ha inclòs centenars de participants de tot el món, reforçant el missatge que la identitat humana és complexa, diversa i no es pot reduir a categories fixes.

En la seva ponència va detallar com du a terme les **fotografies** del projecte, i com aquestes funcionen com a **eina per iniciar converses i generar reflexió**. Va destacar que el color de la pell ha estat històricament utilitzat com a justificació per a la **discriminació, l'opressió i l'esclavitud**. Va posar èmfasi en les exposicions al carrer, que són les que més valora per la seva capacitat de generar interacció amb la ciutadania.

Dass va compartir amb l'audiència diverses experiències del projecte *Humanae* d'arreu del món, destacant algunes com: projecte a Tennessee, als Estats Units, treballant amb infants descendents tant de membres del Ku Klux Klan, com de víctimes d'aquest grup; una exposició al Fòrum Econòmic Mundial de Davos; una iniciativa a Àustria, on va ocupar una botiga buida amb el lema "Tutti siamo parte di Humanae"; o un projecte a Israel per fomentar el diàleg entre religions.

Angélica Dass va insistir que mai ha trobat una persona "blanca" o "negra" en el sentit literal, i que el seu projecte ha recollit **més de 4.500 retrats en més de vint països**. Va remarcar que, a través del color de pell, no és possible deduir orientació sexual, religió, gènere, classe social o diversitat funcional: aquests són atributs que la societat tendeix a projectar i que cal desconstruir.

Com a tancament, Dass va parlar de la necessitat de **traslladar l'art fora dels museus**, cap a les escoles i els espais públics; va remarcar que, més enllà de la denúncia, la seva obra ofereix eines tangibles per generar **espais de diàleg transformadors** des de **l'educació**; i va reforçar la idea del potencial col·lectiu per reconèixer-nos en la nostra diversitat.

2.2 Racisme al sistema educatiu

Úrsula Ruiz, representant de **SOS Racisme** —entitat creada l'any 1989 per a la defensa dels drets humans des d'una perspectiva antiracista—, va oferir una sessió centrada en les diferents manifestacions del racisme en el sistema educatiu i en les estratègies per prevenir-lo i abordar-lo. L'objectiu general va ser aportar una mirada crítica i estructural que permeti desenvolupar pràctiques educatives antiracistes.

La sessió es va organitzar en quatre grans àmbits: el racisme en el sistema educatiu, el racisme estructural, el racisme institucional i el racisme interpersonal. Abans d'entrar en matèria, es va remarcar que el racisme és un fenomen estructural, arrelat tant en els processos de socialització com en les institucions, inclosa l'educació, que sovint el reproduïxen de manera conscient o inconscient. Per això, és imprescindible una educació basada en els drets humans i amb perspectiva antiracista.

En el primer bloc, es va destacar que l'educació antiracista no es pot limitar a la resolució de conflictes individuals, sinó que ha d'abordar les estructures de poder que sostenen el racisme. Aquesta educació ha d'anar més enllà de la interculturalitat i no limitar-se a centres amb gran diversitat ètnica o cultural, ja que cap aula és neutral. Es va assenyalar la importància de reconèixer la supremacia blanca com a sistema, i de revisar les pràctiques i els continguts escolars per identificar possibles reproduccions de prejudicis i jerarquies racials.

Pel que fa al racisme estructural, es van evidenciar mecanismes com la segregació escolar, l'estigmatització de certs col·lectius mitjançant protocols de prevenció i l'existència de currículums etnocentristes que invisibilitzen la diversitat cultural. Aquestes pràctiques no només limiten les oportunitats educatives, sinó que perpetuen un relat hegemònic excloent. En relació amb el racisme institucional, es va assenyalar que pot ser exercit per diversos actors dins del sistema educatiu —direcció, professorat, personal educatiu i famílies— i adoptar formes diverses: reproducció d'estereotips, baixa expectativa cap a l'alumnat racialitzat, criminalització, adultització, falta d'intervenció davant d'incidents, negació del racisme (fer llum de gas), actituds paternalistes o l'existència de currículums ocults. Davant d'aquest fenomen, es proposa reconèixer l'existència del racisme

institucional, escoltar activament les veus racialitzades, fomentar iniciatives educatives crítiques i implicar tota la comunitat educativa.

Pel que fa al racisme interpersonal, es va analitzar com es manifesta entre infants, adolescents i famílies, tant dins com fora del centre (aula, pati, reunions escolars, xarxes socials, etc.). Les formes de violència detectades per l'entitat inclouen agressions verbals i físiques, exclusió, maltractament simbòlic (com tocar el cabell *afro* sense consentiment), entre d'altres. Les conseqüències són múltiples: dificultats d'accés i permanència al sistema educatiu, afectació del rendiment escolar, vulneració de drets de la infància, perpetuació d'estereotips, i impactes en la vida familiar i emocional dels infants.

Per abordar aquestes situacions, es va insistir en la importància d'una resposta institucional clara i transformadora: reconèixer el racisme com a eix central, generar espais segurs, assumir responsabilitats, garantir la informació a les famílies i vetllar pel benestar de les persones afectades. Cal evitar la negació o la minimització dels fets, i revisar de manera crítica les polítiques existents.

En l'àmbit de la prevenció, la ponent va destacar la necessitat de comprendre els eixos estructurals d'opressió, implementar accions positives i formació antiracista, revisar els privilegis propis i establir polítiques efectives amb participació de diversos agents. Finalment, es va fer una crida a no defugir la paraula "racisme", ja que només reconeixent-lo és possible transformar-lo.

Com a recurs recomanat, es va destacar la guia *Educación antiracista* (SOS Racismo Gipuzkoa, 2022), adreçada a docents i educadors.

2.3 Recursos municipals contra el racisme

Maria Bécares, representant del **Departament de Drets Humans i No Discriminació**, va fer una intervenció sobre els recursos del Departament orientats a la promoció dels drets humans, la lluita contra la discriminació i l'impuls de l'antiracisme dins l'àmbit educatiu. Va iniciar la seva exposició contextualitzant la tasca d'aquest Departament, destacant que s'organitza en dues grans línies d'actuació: la prevenció (informació, sensibilització i formació) i la garantia de drets (resposta davant situacions de discriminació).

Va presentar el marc normatiu de referència, la [Llei 19/2020, de 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació](#), que estableix l'obligació de les administracions públiques de garantir aquest dret i actuar quan es detectin discriminacions. Va destacar sobretot les formes de discriminació per origen territorial o nacional, el racisme, la xenofòbia, l'antisemitisme o l'antigitanisme.

A continuació, Bécares va exposar els recursos disponibles en l'àmbit educatiu, diferenciant-los segons el públic destinatari. Per al personal docent i educador, es disposa de diverses guies pedagògiques (com ara [Parlem de racisme a les escoles](#) i [Parlem amb defensores](#)), així com un curs certificat de vint hores sobre antiracisme a l'escola. Pel que fa a l'alumnat i joventut, s'ofereixen tallers que treballen la detecció i la lluita contra les discriminacions, la promoció dels drets humans i la reflexió entorn del racisme. També es van presentar recursos adreçats a la comunitat educativa en general, com ara l'exposició "Abracem l'antiracisme", l'[Oficina per a la No Discriminació](#) (OND), vídeos divulgatius, o el projecte comunitari [Antenes OND](#).

Bécares va detallar la funció de l'OND com a servei gratuït d'atenció i assessorament a víctimes de discriminació, un referent en la lluita contra la vulneració de drets a la ciutat que actua en tres àmbits: prevenció, coordinació i garantia.

Finalment, va tancar amb una proposta de vuit orientacions bàsiques per treballar l'antiracisme a les escoles, entre les quals destaquen la incorporació activa del compromís antiracista, la visibilització de referents no eurocèntrics i l'acompanyament de les identitats de l'alumnat racialitzat.

Tot seguit, **Mireia Bofill**, del **Departament d'Interculturalitat i Pluralisme Religios**, va passar a presentar els recursos educatius del [Programa BCN Interculturalitat \(PROGBI\)](#) i l'[Oficina d'Afers Religiosos \(OAR\)](#). Bofill va explicar que el PROGBI promou l'enfocament intercultural en les polítiques públiques i es desplega segons les línies del [pla Barcelona Interculturalitat 2021-2030](#). Va detallar les línies de treball: comunicació intercultural, acció transversal i territorial, formació, Estratègia BCN Antirumors i les activitats de l'Espai Avinyó.

En l'àmbit educatiu, va destacar el [Catàleg d'Activitats Antirumors](#), amb 33 propostes pedagògiques gratuïtes, així com diverses formacions fixes i a mida sobre imaginaris racistes, perspectiva intercultural i interseccionalitat. També es va presentar la figura dels referents territorials, que donen suport als districtes.

Entre els recursos més destacats, es troba la **Formació en Educació Intercultural**, adreçada a professorat, famílies i agents educatius, que aborda temes com el currículum ocult, el pluralisme religiós i el plurilingüisme. Aquesta formació inclou un acompanyament individualitzat per abordar casos concrets. També es presenta el [fanzí Benvingudes a l'escola... intercultural?](#), elaborat per joves des de les seves pròpies experiències, amb recomanacions pràctiques per al professorat.

Lorena Spinola, tècnica de l'**Oficina d'Afers Religiosos (OAR)** —oficina municipal, activa des de 2005, que té com a objectius garantir el dret a la llibertat religiosa, fomentar el reconeixement de la diversitat de creences i generar espais d'interacció positiva—, va presentar els recursos educatius que s'ofereixen des de l'OAR: una sèrie de propostes pedagògiques per promoure el respecte i el coneixement de la diversitat religiosa, com ara el [web "Coneix les religions"](#), visites escolars a centres de culte, formació per a docents i la maleta viatgera "Coneix les religions". També destaca el [projecte d'Aprenentatge i Servei "Descobreix la diversitat de creences al teu entorn"](#), que convida l'alumnat a explorar la pluralitat religiosa del seu barri i elaborar materials educatius.

Amb aquestes intervencions, es va presentar l'àmplia oferta de recursos i estratègies de què es disposa des dels serveis municipals de l'Ajuntament de Barcelona per promoure una educació antiracista, inclusiva, crítica, respectuosa amb la diversitat i compromesa amb la lluita contra qualsevol forma de discriminació.

2.4 De l'abandonament a les trajectòries d'expulsió escolar. Els processos de racialització en l'àmbit educatiu

La ponència d'Irene González es va centrar en la presentació de la recerca “De l'abandonament a les trajectòries d'expulsió escolar. Els processos de racialització en l'àmbit educatiu”, que es va dividir en cinc blocs:

A. Contextualització

La recerca tenia com a objectiu oferir un marc explicatiu per comprendre la racialització de l'Abandonament Escolar Prematur (AEP) i el Fracàs Escolar (FE) a Catalunya. Per fer-ho, va descriure el procés de creació de les trajectòries d'expulsió escolar mitjançant pràctiques i mecanismes de racisme institucional, posant l'accent en aspectes que ja s'havien intuït en treballs previs.

B. Marc conceptual

Es van presentar cinc conceptes clau:

Racisme: es va definir com un sistema de dominació que jerarquitzava els grups humans segons característiques com ara el cos, el color, la cultura o la llengua (Grosfoguel, 2012; Fanon, 1952/2009). Aquesta jerarquia s'ha construït al llarg de la història a partir d'explotació, dominació i genocidi (Restrepo i Rojas, 2010), i ha estat invisibilitzada pel pensament occidental. Actualment, els moviments antiracistes i decolonials reclamen justícia i reparació.

- Racialització: es va descriure com el procés pel qual s'atribueixen característiques a persones o grups segons marcadors racials, cosa que permet analitzar com es construeix socialment la raça.
- Racisme institucional: es va definir com l'expressió del racisme que actua a través de lleis, normatives i pràctiques institucionals. En el sistema educatiu, s'insereix dins una maquinària racial-capital-patriarcal global (Kudnani, 2022).
- Joves racialitzades: es va referir a les persones joves migrades, descendents de la migració i la joventut gitana, tot aclarint que el concepte no pretenia homogeneïtzar sinó visibilitzar els efectes del racisme institucional en l'educació.
- Racialització de les trajectòries escolars: es va entendre com els itineraris educatius construïts i reproduïts per la institució mitjançant mecanismes que condicionen l'accés, les oportunitats i la qualitat educativa de l'alumnat afectat pel racisme.

C. Abandonament Escolar Prematur i Fracàs Escolar

Es van exposar les definicions de l'Abandonament Escolar Prematur (AEP) i el Fracàs Escolar (FE), així com les dades disponibles, tot remarcant-ne les limitacions.

L'AEP es va definir com la situació de joves de 18 a 24 anys que no prossegueixen estudis postobligatoris. El FE es va identificar com el cas dels joves majors de 16 anys que no obtenen l'ESO.

També es va destacar que les dades disponibles no reflecteixen adequadament les trajectòries discontinües, els itineraris alternatius (com els PFI o l'educació d'adults), ni

les situacions de joventut migrada que no s'ha incorporat al sistema educatiu per haver arribat amb 16 anys o més.

Pel que fa a Catalunya, es va citar que, segons l'Enquesta de Població Activa (INE, 2024), la taxa d'AEP l'any 2023 era del 14%, lleugerament per sobre de la mitjana espanyola (13,7%) i clarament per sobre de l'europea (9,5%). També es va assenyalar que, si bé la taxa havia disminuït respecte del 30% del 2001, aquesta reducció podria haver estat influïda per la manca d'oferta laboral en sectors de baixa qualificació, més que per canvis estructurals en el sistema educatiu.

Es va subratllar que la població migrada o descendent de la migració tenia un risc molt més elevat d'AEP o FE. Segons dades d'IDESCAT (2023), un 38,2% dels joves amb nacionalitat de fora de la UE-27 es trobaven en situació d'AEP, davant del 13% de joves amb nacionalitat espanyola.

També es van exposar factors explicatius a diferents nivells:

- Macrosistema (condicions estructurals, lleis, polítiques)
- Exosistema (entorns que influeixen indirectament en la persona)
- Mesosistema (interaccions entre entorns pròxims)
- Microsistema (entorns immediats com ara la família i l'escola)
- Factors individuals (procedència, rendiment, autoestima, sentit de l'aprenentatge, etc.)

D. De l'abandonament a l'expulsió escolar

La ponent va explicar per què preferia parlar d'**expulsió escolar** en lloc d'**abandonament escolar**, ja que aquest concepte permetia posar el focus en els processos acumulatius d'exclusió educativa i de desigualtat d'oportunitats.

Es van identificar diversos mecanismes i pràctiques institucionals que racialitzaven les trajectòries escolars:

- Segregació escolar: es va assenyalar com un mecanisme clau que condicionava les trajectòries des de l'inici, en distribuir de manera desigual l'alumnat racialitzat entre centres.
- Segregació interna: es van identificar pràctiques com les agrupacions per nivells i les aules d'acollida.
- Dispositius d'**inclusió educativa**: es van posar en qüestió mesures com ara els Espais de Benvinguda Educativa, que es van acabar suprimint pel seu caràcter segregador, però sense que es produïssin canvis inclusius de fons.
- Processos d'**ensenyar-aprendre i orientació educativa**: es va destacar que podien reforçar desigualtats, sovint de forma implícita, com reflecteix l'efecte Pigmalión.
- Crisi de sentit de l'aprenentatge escolar: a partir d'una reflexió de Tarabini (2017), es va posar en dubte quin coneixement es considera vàlid en el currículum escolar i es va reclamar la necessitat de descentralitzar l'eurocentrisme, visibilitzant sabers invisibilitzats i subalternitzats.

E. Propostes d'acció

Per concloure, es van presentar cinc línies d'acció prioritàries:

- Erradicar la segregació escolar interna i externa.
- Revisar els dispositius d'inclusió educativa.
- Eliminar protocols discriminatoris.
- Incorporar una formació professional antiracista.
- Descentralitzar l'eurocentrisme curricular.

2.5 Grup d'estudi del síndic de greuges de Catalunya per a l'elaboració de la proposta d'addenda del pacte contra la segregació escolar a Catalunya

Bernat Albaigés va presentar les conclusions del grup d'estudi organitzat pel Síndic de Greuges de Catalunya per a l'elaboració d'una addenda al Pacte contra la segregació escolar, un document que pretén ampliar el pacte signat el 2019 per incloure-hi una perspectiva antiracista dins del sistema educatiu català. Aquest pacte, signat per institucions com el Departament d'Educació, el Síndic de Greuges i diversos ajuntaments, ja plantejava un compromís amb una escola inclusiva i equitativa. La proposta d'addenda, elaborada amb la Direcció General de Migracions i altres agents socials, encara es troba en fase de revisió per part de tots els actors, i es preveu que incorpori mesures específiques contra el racisme estructural i institucional en educació. A continuació es presenten les conclusions dels treballs del grup d'estudi.

Context i diagnosi de partida

Tot i que els nivells de segregació escolar han disminuït, persisteixen desigualtats estructurals. La proporció d'alumnat estranger ha crescut i, actualment, una quarta part dels estudiants tenen origen migrant o pertanyen a minories ètniques. La meitat d'aquest alumnat es troba en situació socioeconòmica baixa, en contrast amb només un 14% de l'alumnat autòcton. Aquestes dades evidencien la relació estreta entre origen i vulnerabilitat econòmica, que condiciona fortament el rendiment escolar.

Perspectiva intercultural vs. perspectiva antiracista

L'enfocament intercultural aposta per la convivència i el reconeixement de la diversitat, mentre que la perspectiva antiracista va més enllà: denuncia les desigualtats estructurals que perpetuen la discriminació racial i advoca per combatre el racisme en totes les seves formes. L'objectiu és construir una escola que garanteixi oportunitats i resultats igualitaris, representi la diversitat social, sigui un espai segur per a les persones racialitzades i fomenti la cohesió social.

Desigualtats educatives i racisme estructural

Els resultats educatius mostren desigualtats segons l'origen, però quan es neutralitza el factor socioeconòmic, aquestes diferències s'esvaeixen gairebé del tot. La pobresa, i no l'origen en si mateix, és el principal determinant del rendiment educatiu. Tanmateix, el racisme es reproduïx dins el sistema: etiquetatge excessiu de l'alumnat racialitzat com a

NESE, assignacions forçades a centres guetitzats o especialització de centres en alumnat vulnerable.

Racisme institucional i pràctiques professionals

L'estudi revela que el racisme es manifesta també en pràctiques docents i institucionals. Hi ha una clara infradetecció i infradenúncia de les agressions racistes a les escoles. Molts alumnes no denuncien per por, desconfiança o manca de canals efectius, i el personal educatiu sovint no actua davant situacions discriminatòries per manca de formació o sensibilitat. Els protocols específics, si existeixen, no s'activen, i la lluita antiracista no està integrada de manera transversal als projectes educatius dels centres.

Participació de les famílies racialitzades

També es constata la baixa participació de les famílies d'origen migrant als espais escolars, fet que contribueix a la seva periferització i pot reforçar prejudicis. Les barreres idiomàtiques, la precarietat, el desconeixement del sistema o la desconfiança institucional dificulten la implicació d'aquestes famílies. Aquesta situació afebleix la cohesió escolar i limita les oportunitats educatives per als seus fills.

Conclusions i propostes

- Necessitat de repensar les categories socials que articulen les polítiques d'escolarització equilibrada.
- Crear espais de barreja social (heterogeneïtat social) i promoure la inclusió als centres educatius.
- Capacitar els centres per garantir l'equilibri entre l'especialització i la normalització: formació i provisió de recursos.
- Acompanyar l'alumnat racialitzat en tot el seu procés d'escolaritat.
- La protecció contra les formes de violències racistes: tolerància zero.
- Treballar amb les famílies de l'alumnat racialitzat.
- Incorporar la perspectiva antiracista de manera transversal en l'estructura del sistema educatiu.

3 Conclusions

La **Comissió de Treball sobre Racisme i Segregació** ha centrat el seu treball en aprofundir en l'estat actual del racisme i la segregació en els centres educatius, tenint en compte totes les perspectives de la comunitat educativa: alumnat, famílies, entorn i escola. Al llarg de les diverses sessions celebrades, s'han compartit experiències; s'han analitzat les bases teòriques que expliquen les dinàmiques de discriminació i segregació escolar; s'han presentat resultats de recerques acadèmiques per fonamentar propostes basades en evidències; s'han presentat alguns dels recursos i programes que s'ofereixen des dels serveis municipals; i s'han exposat les principals conclusions del grup d'estudi per a l'elaboració de l'addenda al Pacte contra la segregació escolar, amb un èmfasi especial en la incorporació de la perspectiva antiracista com a eix transformador del sistema educatiu.

Els diferents ponents han posat de manifest que el racisme en el sistema educatiu és un fenomen estructural i multicausal que actua en nivells diferents: estructural, institucional i interpersonal. Aquestes manifestacions inclouen la segregació escolar, la reproducció d'estereotips o les baixes expectatives envers l'alumnat racialitzat, així com violències i microagressions quotidianes que afecten negativament el benestar, rendiment i permanència dels estudiants. En aquest sentit, s'ha subratllat que una **educació antiracista** ha d'anar més enllà de l'educació intercultural, abordant les estructures de poder i els currículums que reproduïen jerarquies racials, així com reconeixent la supremacia blanca com a sistema hegemònic.

Els recursos i les polítiques públiques de l'Ajuntament de Barcelona, a través dels seus diferents departaments, **ofereixen un marc ampli i divers d'eines per combatre el racisme i promoure la inclusió**. Destaquen guies pedagògiques, cursos, tallers i projectes educatius que treballen amb totes les parts implicades. L'oferta de formació en educació intercultural i l'ús de recursos com el fanzín *Benvingudes a l'escola... intercultural?* són exemples clars de la voluntat d'impulsar pràctiques escolars que respectin i valorin la diversitat cultural i religiosa.

En aquest context, cal destacar també la presentació del projecte ***Humanae***, de l'artista i activista Angélica Dass, com una **proposta innovadora i inspiradora que combina art i educació per promoure una mirada crítica sobre el racisme**. Es tracta d'un projecte fotogràfic en construcció que recull retrats de persones de tot el món per evidenciar la bellesa i la diversitat dels colors humans, tot desafiant les construccions socials del concepte de "raça". A través d'aquesta obra, que ha tingut un gran impacte en escoles, museus i espais públics, Dass convida a reflexionar sobre la discriminació, els estereotips i les jerarquies racials, fent servir l'art com a eina transformadora i de diàleg.

La **recerca sobre les trajectòries escolars racialitzades** aporta una mirada crítica que qüestiona els termes habituals, com l'abandonament escolar, i prefereix parlar d'expulsió escolar per posar l'èmfasi en els processos institucionals que condicionen aquestes experiències. La segregació, tant externa com interna, els protocols discriminatoris i les pràctiques pedagògiques que invisibilitzen o desvaloritzen el saber de l'alumnat racialitzat, són aspectes que perpetuen la desigualtat educativa i la vulneració de drets. Per això, és necessari erradicar aquestes pràctiques i fomentar una formació antiracista que incorpori una mirada descentrada del currículum i una revisió crítica dels privilegis i estructures de poder.

La presentació de les conclusions del grup d'estudi per a l'elaboració de l'**addenda al Pacte contra la segregació escolar**, un document que reforça el compromís amb la lluita antiracista en l'àmbit educatiu, va incloure l'exposició de dades que evidencien la persistència de desigualtats estructurals vinculades a l'origen i a la racialització de l'alumnat, així com les formes en què el racisme es reproduïx, tant a través de les pràctiques escolars com en la participació de les famílies. La sessió ha remarcat la importància de superar la mirada intercultural per incorporar una perspectiva antiracista que interpel·li el conjunt del sistema educatiu i garanteixi espais segurs, equitatius i representatius per a tota la comunitat escolar.

En definitiva, la lluita contra el racisme i la segregació educativa exigeix un **compromís ferm i transversal de tota la comunitat educativa i les institucions**. La **visibilització del racisme**, la garantia de drets, la formació i la participació activa de l'alumnat, les famílies i la comunitat són elements clau per construir una escola inclusiva, crítica i compromesa amb la justícia social.

Al llarg d'aquestes sessions, doncs, s'ha pogut debatre en profunditat en un diàleg conjunt entre persones expertes, professionals i membres de la Comissió sobre el racisme a l'àmbit educatiu. Tot i això, es valora la complexitat de la temàtica i la multiplicitat de condicionants i d'expressions que no han pogut ser abordades en profunditat; això podria justificar la continuïtat dels debats, ja sigui en el marc d'una comissió o en altres espais de diàleg del mateix consell.

A partir dels debats desenvolupats en el marc de la comissió, s'han plantejat les propostes que es detallen a continuació.

3.1 Propostes

1. **Formació antiracista obligatòria per a futurs docents i professionals de l'educació.** Proposem a les universitats que incloguin formació antiracista com a part estructural de la formació inicial (Magisteri, màster de formació del professorat, prova d'aptitud personal PAP). Instem també al Departament d'Educació i Formació Professional a oferir formació contínua als equips educatius. Aquesta formació ha d'abordar el racisme estructural, institucional i interpersonal, i dotar el professorat d'eines per identificar i desmontar prejudicis, i per abordar adequadament situacions de racisme i de discursos d'odi als centres.
2. **Currículum antiracista, decolonial i plural.** Instar les administracions educatives a revisar els currículums educatius per incorporar sabers no eurocèntrics, referents racialitzats i narratives que qüestionin el relat dominant. Impulsar que l'educació intercultural i antiracista s'institucionalitzi i arribi a tots els centres educatius.
3. **Recursos educatius antiracistes al servei dels centres educatius.** Centralitzar l'oferta dels recursos que s'ofereixen als centres de Barcelona a través de la Convocatòria Unificada de Programes (CUP), amb un epígraf específic, per tal de garantir que tots els centres educatius disposin d'accés directe a recursos pedagògics antiracistes: tallers, exposicions, guies, assessoraments, formacions, etc. Aquests recursos han d'anar acompanyats de persones referents i expertes que puguin traslladar els continguts i fer acompanyament continuat, promovent una aplicació efectiva i contextualitzada.
4. **Professionals de suport als centres educatius.** Incorporar de forma estable figures com ara educadors/ores socials, mediadors/ores interculturals, integradors/ores socials, tècniques LIC, entre altres figures, dins els equips dels centres. Aquest personal reforça la convivència, la inclusió lingüística i cultural, i la relació amb les famílies, donant suport a la tasca de la figura de referència, els tutors/ores d'aula. Aquestes figures contribueixen, també, a afavorir vincles positius, a crear espais dins l'escola per treballar l'autoestima, el reconeixement i la identitat cultural d'infants i joves racialitzats, trencant l'aïllament identitari. També permet una detecció precoç de situacions de vulnerabilitat i dona suport en la gestió de conflictes. Per garantir les condicions adequades per a l'atenció de l'alumnat, cal compatibilitzar el reforç d'aquests suports amb la reducció de ràtios a l'aula.
5. **Promoure la incorporació de professionals d'origen divers als centres educatius.** Cercar mesures per afavorir que hi hagi una plantilla diversa als centres educatius, que reflecteixi la pluralitat social i ajudi a fer que l'alumnat pugui tenir referents diversos, i contribueixi així a la igualtat d'oportunitats i a superar estereotips. Quan la incorporació de personal es faci a partir de contractació pública, cal tenir presents les clàusules especials d'execució de la Instrucció de la Comissió de Govern, de 19 de maig de 2022, per al foment de la contractació laboral diversa.
6. **Participació activa de famílies i comunitats racialitzades.** Garantir una participació real i significativa de les famílies d'origen estranger, racialitzades i/o històricament minoritzades (com per exemple, la comunitat gitana), tant en espais formals (com els consells escolars de centre o les AFA) com en espais informals (festes escolars, activitats obertes, etc.). Fomentar l'entrada de les famílies a l'aula per reconèixer els seus sabers i com a mecanisme de vinculació al centre. Cal establir vincles amb entitats antiracistes i comunitats diverses, així com impulsar activitats comunitàries amb una mirada educativa. És necessari revisar el funcionament i les dinàmiques dels consells escolars per assegurar que siguin més diversos i representin la pluralitat real de l'escola.

-
7. **Vetllar perquè l'aplicació dels protocols no reforcin l'estigmatització de l'alumnat.** Cal revisar les pràctiques i el desplegament dels protocols existents per assegurar que no reforcin la segregació ni estigmatitzin l'alumnat per raó d'origen o religió; cal revisar que la seva aplicació no vinculi la diversitat cultural amb vulnerabilitat o conflictivitat, i eliminar les pràctiques que perpetuïn la discriminació institucional. Al llarg de les sessions de treball de la Comissió, s'ha problematitzat l'aplicació d'alguns protocols, com ara el Protocol de prevenció, detecció i intervenció de processos de radicalització als centres educatius (PRODERAI), el Pacte Antigihadista o el Protocol d'actuació davant de qualsevol tipus de violència en l'àmbit educatiu, per la interpretació que es pot fer en termes d'equiparar la diversitat i conflictivitat, estigmatitzar l'alumnat migrant o causar una doble victimització a l'alumnat que pateix racisme.
 8. **Detecció, seguiment i avaluació dels casos de racisme als centres.** L'evidència mostra que existeix una infradetecció i infradenúncia de les agressions racistes a les escoles. Per tal de fer intervencions acurades, promoure bones pràctiques i garantir una resposta àgil i coordinada davant de situacions de discriminació o delictes d'odi, cal reforçar la difusió de protocols, recursos i canals de denúncia per tal d'ampliar-ne el coneixement i l'ús. Cal també establir mecanismes eficients de recollida de dades sobre casos de racisme i definir indicadors per avaluar l'eficàcia de les polítiques antiracistes als centres educatius.

4 Referències

- Fanon, F. (2009). *Piel negra, máscaras blancas* (1a ed. 1952). Akal.
- Grosfoguel, R. (2012). “El concepto de ‘racismo’ en Michel Foucault y Frantz Fanon: ¿teorizar desde la zona del ser o desde la zona del no-ser?” *Tabula Rasa*, (16), 79–102. <https://revistas.unicolmayor.edu.co/index.php/tabularasa/article/view/1368>
- Kundnani, A. i Douhaibi, A. (2022). *Capitalismo racial*. Cambalache.
- Restrepo, E. i Rojas, A. (2010). *Inflexión decolonial: fuentes, conceptos y cuestionamientos*. Editorial Universidad de Cauca.
- Síndic de Greuges de Catalunya. (2019). Pacte contra la segregació escolar a Catalunya. https://www.sindic.cat/site/unitfiles/6058/pacte%20segregacio%20escolar%202018_definitiu.pdf
- SOS Racismo Gipuzkoa. (2022). *Guía para personas docentes y educadoras que trabajan con jóvenes y adolescentes*. <https://sosracismogipuzkoa.org/wp-content/uploads/2022/12/Tintacora-SOSRacismo-Guia-Docentes-2022.pdf>
- TARABINI, A. (2017). *L'escola no és per a tu: el rol dels centres educatius en l'abandonament escolar*. Fundació Bofill.

**Consell
d'Educació
Municipal de
Barcelona**
Setembre del 2025

**Gerència de Cultura,
Educació, Cicles de Vida,
Feminismes i LGTBI**

Elaborada per:
Equip de la Secretaria
Tècnica del Consell
d'Educació Municipal
de Barcelona